

دانشگاه پیام نور

پایان نامه

**برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته: نهج البلاغه (اصول دین و معارف علوی)**

دانشکده: الهیات و علوم اسلامی

عنوان پایان نامه: سیره فرهنگی امام علی (ع) در نهج البلاغه

استاد راهنما: سید محمد مهدی جعفری

استاد مشاور: محمد دزفولی

نگارش: طاهره یاسمی

ماه و سال: خرداد ۱۳۸۹

تقدیم به امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام

مظلومترین مظلوم تاریخ ، کسی که بعد از گذشتن چندین

قرن ، سیره فرهنگی او هنوز کاملاً شناخته نشده است.

و تقدیم به مادر همه ما، خانم حضرت زهرا سلام الله

علیها که دعای او پشتیبان همه شیعیان عالم است.

با کمال تشکر و قدردانی از استادان بزرگوار و ارجمند

(راهنما و مشاور) که با راهنمایی و یاری خود مرا در

نوشتن این رساله کمک نمودند.

چکیده:

سیره فرهنگی امام علی (ع) به معنای، تحلیل و بررسی سیره و سنت و رهنمودهای امام علی (ع) است که موجب کشف شیوه زندگی و عملکرد این انسان کامل و الگوگیری در ابعاد فرهنگی در همه زمینه ها (فرهنگی، اجتماعی، سیاسی) می شود.

بهره گیری از نهج البلاغه به عنوان کارسازترین شیوه و روش جهت آشکار نمودن سیره فرهنگی آن امام است. بخش اعظم بیانات و خطب امام (ع) در نهج البلاغه و غیر آن، پند و اندرز و توجه دادن به ارزشهای فرهنگی و اخلاقی در جهت انسان سازی است.

امام (ع) در زمینه فرهنگ قرآنی در جامعه تلاش زیادی کرد. مردم را در زمینه آموزش به قرائت و هم در زمینه آموزش به عمل کردن به کلام الهی قرآن و تدبر در آن تشویق و ترغیب می نمود. در سیره فرهنگی امام (ع) یکی از بحثهای مهم بحث تربیتی آن است که اصولی را مورد نظر گرفته است که با جهت گیری به سمت آن، تربیت به بهترین وجه حاصل می شود. و زمینه ی رشد و تعالی فرد و جامعه را فراهم می کند و شیوه هایی را که به کار می برد استعدادها را در جهت کمال شکوفا می گرداند.

امام علی (ع) در حوزه اجتماع با رفتار و با گفتار خود فرهنگ سازی کرد. بحث ارزشها و معاشرتها... را مطرح کرده است. که قوام، استحکام و انسجام اجتماعی در هر جامعه ای بسته به آن است.

در حوزه سیاست، فرهنگ مدیریتی و اصول حاکم بر نگرش مدیر را می توان متأثر از نظام ارزشی حاکم بر آن جامعه دانست. در نتیجه می بینیم آن حضرت، همان قدر که به علم و فن در مدیریت

اهمیت داده، به جنبه فرهنگی و توصیه های دینی و رعایت آن نیز توجه داشته است.

یکی از مهمترین اقدامات فرهنگی بنیادی امام ، اصلاح جامعه و تصحیح اندیشه ها و باورهای منحرف و نادرست است که با شیوه ای مخصوص به خود و تلاشی بی وقفه پیوسته بدین امر مهم همت گماشت و نتیجه آن فرهنگ انسانی و پربرابر علوی است.

آن حضرت، در سراسر زندگی، خود را مؤظف به احیای فرهنگ قرآنی و سنت رسول خدا(ص) و به اجرا درآوردن رهنمودها و دستورات آن ها در صحنه اجتماع می دانست. در نتیجه در اثر چنین تلاش مهم و رسالت سنگینی است که اسلام اصیل و حقیقی تا امروز پایدار مانده است.

کلید واژگان: نهج البلاغه — سیره فرهنگی - تربیت - اخلاق - ارزشها - معاشرت - مدیریت

فصل اول: فرهنگ

فصل دوم: سیره امام (ع) در حوزه فرهنگ

فصل سوم: سیره فرهنگی امام (ع) در حوزه اجتماعی و سیاسی

فصل چهارم: نتیجه گیری

صفحه	فهرست مطالب
۱	مقدمه
۶	کلیات مقدمه
فصل اول: فرهنگ	
بخش اول: کلیات فرهنگی	
۱۲	۱-۱-۱- تعریف فرهنگ
۱۳	۱-۱-۲- معانی فرهنگی و دائرة المعارفی فرهنگ
۱۳	۱-۲-۱-۱- معانی واژه فرهنگ در زبان فارسی
۱۵	۱-۲-۱-۲- معانی واژه فرهنگ در زبان عربی
۱۵	۱-۲-۱-۳- معانی واژه فرهنگ در زبان انگلیسی
۱۷	بخش دوم: چرا فرهنگ اهمیت دارد؟
۱۷	۱-۲-۱- جایگاه فرهنگ
۱۸	۲-۲-۱- رابطه فرهنگ با جامعه و مردم
۱۹	۳-۲-۱- رابطه فرهنگ با اقتصاد
۱۹	۴-۲-۱- رابطه فرهنگ با سیاست
۲۰	۵-۲-۱- سیاستهای فرهنگی در فرهنگ
۲۲	بخش سوم: توسعه فرهنگی
۲۲	۱-۳-۱- عوامل فرهنگی موثر بر توسعه
۲۳	۱-۱-۳-۱- اعتقاد به خدا
۲۳	۲-۱-۳-۱- اثر آموزش بر توسعه و پیشرفت
۲۴	۳-۱-۳-۱- اثر وحدت بر توسعه

۲۵	بخش چهارم : هجوم فرهنگ بیگانه ومقاومت در برابر آن
۲۵	۱-۴-۱-تهاجم فرهنگی
۲۶	۱-۱-۴-۱- حفظ ارزشهای فرهنگی
۲۷	۱-۴-۱-۲-حفظ قومیت
۲۷	۱-۴-۱-۳-اماکن فرهنگی وجمع آوری میراث گذشته
۲۹	نتیجه گیری

فصل دوم :سیره فرهنگی امام علی(ع) در حوزه فرهنگ

۳۰	بخش اول :امام علی(ع)وفرنهنگ قرآنی
۳۱	۱-۱-۲-قرآن در سیره امام علی (ع)
۳۵	۱-۱-۱-۲- مبین قرآن امام است
۳۸	۱-۱-۲-۲-تلاش امام(ع) در پایه ریزی کردن فرهنگ قرآنی
۴۲	۱-۱-۲-۳-علی(ع)حفظ وجمع آوری قرآن
۴۳	۱-۲-۲-پایه گذار علم نحو
۴۶	۱-۲-۳-علم حدیث
۴۶	۱-۲-۳-۱-نوشتن و جمع آوری حدیث
۴۸	۱-۲-۳-۲-تشویق صحابه به نقل حدیث پیامبر (ص)
۵۰	نتیجه گیری
۵۱	بخش دوم :امام علی(ع)وتربیت
۵۲	۱-۲-۲- فرهنگ تربیت در سیره امام علی(ع)
۵۵	۱-۲-۲-۲-اصول تربیت

۵۵	۱-۲-۲-۲-خدا محوری
۵۶	۲-۲-۲-۲-آخرت گرایی
۵۹	۳-۲-۲-۲-تزکیه و اصلاح نفس
۶۳	۳-۲-۲-امام (ع) و تربیت جوانان
۶۳	۱-۳-۲-۲-اهمیت تعلیم و تربیت
۶۶	۲-۳-۲-۲-شیوه های فرهنگی در تربیت
۶۶	۱-۲-۳-۲-۲-الگو سازی
۷۰	۲-۲-۳-۲-۲-ترغیب و تشویق
۷۴	۳-۲-۳-۲-۲-ایجاد امیدواری در جوانان
۷۶	۴-۲-۳-۲-۲-ایجاد محبت
۷۷	۵-۲-۳-۲-۲-ستودن (تملق بیجا) یا کرامت نفس
۸۰	۶-۲-۳-۲-۲-دوستی در جوانان
۸۳	۷-۲-۳-۲-۲-انتقال فرهنگ به جوانان
۸۶	۴-۲-۲-فعالیت های تربیتی امام (ع)
۸۶	۱-۴-۲-۲-تربیت شاگردان
۸۷	۲-۴-۲-۲-هدایت دانشمندان خصوصاً یهود و نصری
۹۱	۳-۴-۲-۲-گوینده سلونی
۹۳	۱-۳-۴-۲-۲-پاسخ گویی به سوالات عقیدتی در میدان جنگ
۹۵	نتیجه گیری
۹۷	بخش سوم: امام علی (ع) و ادبیات
۹۸	۱-۳-۲-فصاحت و بلاغت در کلام امام علی (ع)
۱۰۲	۱-۱-۳-۲-نمونه هایی از بلاغت امام (ع)

- ۱۰۴ ۲-۳-۱-۲- تأثیر نفوذ و بلاغت کلام مولا در مردم
- ۱۰۶ ۲-۳-۲- شعر و شاعری از دیدگاه امام علی (ع)
- ۱۰۷ ۲-۳-۱- نقد امام علی (ع) از شعر و شاعری
- ۱۰۹ ۲-۳-۲- شعر از حضرت علی (ع)
- ۱۱۰ ۲-۳-۳- امام علی (ع) و شاعران
- ۱۱۱ نتیجه گیری
- ۱۱۲ **بخش چهارم: امام علی (ع) و تهذیب و عبادات**
- ۱۱۳ ۲-۴-۱- اصلاح نظام اخلاقی
- ۱۱۴ ۲-۴-۱-۱- تهذیب افراد
- ۱۱۵ ۲-۴-۱-۲- بردباری علی (ع) (روشی برای تکامل اخلاق انسانی)
- ۱۱۸ ۲-۴-۲- عبادات
- ۱۲۰ ۲-۴-۱- سیره فرهنگی امام (ع) در نماز
- ۱۲۳ ۲-۴-۲- توجه به مستحبات (نافله و ذکر)
- ۱۲۵ ۲-۴-۳- فرهنگ مسجد و مسجد سازی
- ۱۲۸ نتیجه گیری

فصل سوم: سیره فرهنگی امام (ع) در حوزه اجتماعی و سیاسی

- ۱۳۰ **بخش اول: ارزش ها در سیره فرهنگی امام علی (ع)**
- ۱۳۱ ۳-۱-۱- پابندی به اصول و مبانی
- ۱۳۳ ۳-۱-۲- بصیرت در سیره امام علی (ع)
- ۱۳۵ ۳-۱-۳- اهمیت و ضرورت وحدت در رفتار امام علی (ع)

- ۱۴۱ ۳-۱-۴- وفای به عهد در گفتار و کردار امام علی (ع)
- ۱۴۴ ۳-۱-۵- امر به معروف و نهی از منکر
- ۱۴۹ ۳-۱-۶- اعتدال در سیره فرهنگی امام علی (ع)
- ۱۵۳ ۳-۱-۷- عدالت اجتماعی (مساوات و تبعیض) در روش امام علی (ع)
- ۱۵۷ نتیجه گیری
- ۱۵۹ **بخش دوم: سیره فرهنگی امام علی (ع) در اخلاق اجتماعی**
- ۱۶۰ ۳-۲-۱- اصول و کلیات معاشرت در سیره امام علی (ع)
- ۱۶۰ ۳-۲-۱-۱- حب و بغضها برای رضای خدا باشد
- ۱۶۰ ۳-۲-۱-۲- معاشرت به تناسب افراد
- ۱۶۱ ۳-۲-۱-۳- رعایت حق معاشر
- ۱۶۲ ۳-۲-۱-۴- تعاون و همکاری
- ۱۶۴ ۳-۲-۱-۵- مهمان نوازی
- ۱۶۷ ۳-۲-۲- سادگی در سیره رفتاری امام (ع)
- ۱۷۰ نتیجه گیری
- ۱۷۱ **بخش سوم: سیره فرهنگی امام (ع) در مدیریت**
- ۱۷۲ ۳-۳-۱- مدیریت
- ۱۷۳ ۳-۳-۲- اصول فرهنگی در مدیریت
- ۱۷۵ ۳-۳-۱- امانت داری
- ۱۷۶ ۳-۳-۲- نظم گرایی
- ۱۷۸ ۳-۳-۲- نگرش مثبت و کرامت مدارمدیر
- ۱۸۰ ۳-۳-۲- شایسته سالاری در سیره فرهنگی علوی

۱۸۴	۳-۳-۲-۵-سعه صدر
۱۸۵	۳-۳-۲-۶-مشورت
۱۹۰	۳-۳-۲-۷-منع چاپلوسی در سیره فرهنگی امام
۱۹۳	نتیجه گیری

بخش چهارم: انحطاط فرهنگی بعد از رحلت پیامبر (ص) و روشهای برخورد

امام (ع)

۱۹۵	۳-۴-۱-فساد اجتماعی
۱۹۹	۳-۴-۱-۱-تفکر (فرهنگ) اسرائیلی در عصر خلفا
۲۰۰	۳-۴-۱-۲-فتنه
۲۰۴	۳-۴-۱-۳-شبهه
۲۰۵	۳-۴-۱-۴-بدعت
۲۰۷	۳-۴-۱-۵-غالیان
۲۰۸	۳-۴-۲-حرکت فرهنگی امام(ع) در زمینه اصلاح جامعه
۲۰۸	۳-۴-۲-۱-برخورد امام علی(ع) با مبلغان اسرائیلی
۲۱۰	۳-۴-۲-۱-۱-قصاص
۲۱۱	۳-۴-۲-۲-برخورد با فتنه و فتنه گر
۲۱۴	۳-۴-۲-۳-برخورد امام(ع) با بدعت
۲۱۷	۳-۴-۲-۴-برخورد امام(ع) با غالیان
۲۱۹	۳-۴-۲-۵-دادن علم و آگاهی صحیح به مردم
۲۱۹	۳-۴-۲-۶-اجرای توحید قرآنی و اجرای سنت
۲۲۴	نتیجه گیری

۲۲۶	فصل چهارم: نتیجه گیری
۲۳۷	فهرست منابع
۲۴۵	چکیده انگلیسی

مقدمه:

«فرهنگ» میراث هزاران سال تلاش فکری، هنری و صنعتی نسل های گذشته یک ملت است. فرهنگ هویت و شخصیت یک ملت را تعیین میکند. هر نسلی اندوخته های فرهنگی و تجارب زندگی خویش را با شیوه های گوناگون به نسل بعدی منتقل می سازد، نسل بعد نیز اندوخته های خود را بر آن می افزاید و آن را به نسل پس از خویش انتقال می دهد. این جریان همواره در طول تاریخ ادامه داشته است. همان گونه که شخصیت یک فرد حاصل تجربیات فردی اوست و موجب امتیازش از دیگر افراد می گردد، فرهنگ یک جامعه نیز حاصل هزاران سال تجربه تلخ و شیرین آن جامعه می باشد و این فرهنگ جامعه است که هویت آن را شکل داده و آن جامعه را از جوامع دیگر متمایز می سازد.

از سوی دیگر، این فرهنگ است که چگونگی زندگی کردن را به افراد می آموزد و آثار آن، به صورت های گوناگون در تمام صحنه های زندگی فردی و اجتماعی حضور دارد؛ فرهنگ، اندیشه ها و رفتارها را جهت می دهد؛ روابط میان افراد، طبقات و اقشار گوناگون جامعه را تنظیم می کند و حتی نزاع ها و درگیری های قومی و ملی را نیز تحت قاعده در می آورد و حدود و ثغور آن را مشخص می کند.

اساساً ارکان هر جامعه ای به فرهنگ آن جامعه استوار است. چرا که فرهنگ اساس دگرگونی و تحول در همه امور و شئون زندگی انسان است چه آن که هر کدام از شئون زندگی را بررسی کنیم جز جنبه صرفاً مادی آن، آنچه را که بر آن حاکمیت دارد، فرهنگ آن را ملاحظه خواهیم نمود. همچون تولید و فرهنگ تولید، مصرف و فرهنگ مصرف، کار و فرهنگ کار، آموزش و پرورش خود به نوعی فرهنگ است ولی فرهنگی هم دارد که بر آن حاکم است. یا جنگ و فرهنگ جنگ و به سخنی دیگر آنچه به مثابه روح در این امر به ایفای نقش تحرک و بالیدن عمل می کند فرهنگی است به مقتضای نوعیت آن که بر آن حاکم است.

براین اساس هدف انبیای الهی و اوصیای آنان در هدف تغییر جهت فرهنگ مبتنی بر تزکیه نفوس، تعلیم کتاب و پرورش بر اساس الگوی خلیفه اللهی است چرا که مرکزی ترین هدف خود را تکامل اخلاق انسانها معرفی کرده اند.

با ظهور اسلام یک حرکت عظیم فرهنگی در جامعه به وجود آمد به واسطه تلاشهای رسول اکرم (ص) جامعه ای بوجود آمد که طلیعه دار تمدن و فرهنگ در جهان گشت. فرهنگی که افزون بر ریشه داشتن در ضمیر انسانیت، آن را به رشد و تعالی می رساند. تا به عنوان میراث گرانبها به بشر نوین که در آستانه رشد و اندیشه فرد پا گذاشته است بسپارد.

آنچه در تاریخ زندگانی پیامبر اسلام (ص) و ائمه معصومین (ع) برای ما مهم و آموزنده است، شناخت خود زندگی و رفتار آنها نیست، بلکه شناخت نوع زندگی و شیوه فعالیت‌های فرهنگی آنها در حوزه های اجتماعی و سیاسی و فرهنگی و غیره می باشد.

از آنجا که پیامبر اسلام (ص) و عترت (یعنی معصومین (ع)) قرآن مجسم هستند و حرکات و سکنات و گفتار و اعمال آنان نمودار زنده‌ای از قرآن می‌باشد و آنها مصداق عینی و عملی انسان کامل و اسوه‌ی حسنه می‌باشند، فعل آنها و به عبارتی عمل و عکس العمل آنها در برابر حوادث، واقعیت‌ها و پدیده‌های اجتماعی و انسانی، سیره نام می‌گیرد. و این سیره بوی اسلام ناب و بوی آیات نورانی قرآن را می‌دهد که سمت و جهت رشد، تکامل و سعادت انسانها را به نحو مطلوب روشن و مشخص می‌سازد. امامان بزرگوار شیعه (ع) نیز در طول حیات پر نورشان راه پیامبر (ص) را دنبال کردند و سعی نمودند که فرهنگ جامعه را اصلاح کنند.

سر سلسله جنابان این جریان و تداوم بخش حرکت رسول خدا (ص) در ایجاد و توسعه فرهنگ و تمدن اسلامی، شخصیتی نامدار جامع و کامل یعنی حضرت علی (ع) است.

آنچه ما در این جا سیره فرهنگی امام علی (ع) مطرح می‌کنیم، تحلیل و بررسی سیره و سنت امام علی (ع) است که موجب کشف شیوه زندگی و عملکرد این انسان کامل و الگوگیری در ابعاد فرهنگی در همه زمینه‌ها (فرهنگی، اجتماعی، سیاسی) می‌شود. که در این تحقیق بیش از صد روایت و سیره عملی در خصوص سیره فرهنگی امام (ع) گنجانده شده است.

بخش دیگری از سنت امام علی (ع) در کنار فعالیتها و تلاشهای گسترده و پردامنه‌ی عملی و فعالیت‌های علمی و تربیتی، رهنمودها و سفارشهای زبانی و قولی آن بزرگوار است. بهره‌گیری از نهج‌البلاغه به عنوان بلیغ‌ترین و شیواترین سخنان و مکتوبات امام، کارسازترین شیوه و روش جهت آشکار نمودن سیره فرهنگی آن امام است. در این مخزن روشنگر، تنوع مباحث و جوانب و جهات مختلفی را که امیرالمؤمنین (ع) در آن مورد توجه قرار داده‌اند، کمک بسیاری برای بازنمایاندن سیره آن بزرگوار می‌باشد. که در این تحقیق نزدیک به دویست مورد از خطبه‌ها و نامه‌ها و حکمتها استفاده شده است.

آنچه اهمیت و جایگاه ارزشی سیره‌ی امام علی (ع) را فزونی بخشیده، ارتباط تنگاتنگ آن با قرآن کریم به عنوان مجرای فیض الهی و علم آسمانی مطرح است. امام علی (ع) به هنگام به کار گرفتن و عملی ساختن کتاب خدا با قول و عمل خود که متکی به وحی و روح قرآن است، آنرا توضیح و تفصیل داده است. و به همین دلیل سیره و سنت دارای رسمیت و سندیت اعتقادی بوده و دارای ارزش برهانی و (حجت) است.

بر انسانهای حقیقت جو و متعهد و همچنین سیاستگزاران فرهنگی، فرض است که اهداف و اندیشه‌های امام علی (ع) و ارزشها، هنجارها و مناسک پیوند خورده با نام مولا را در جامعه پیاده کنند. و این ضرورتی اجتناب ناپذیر است که اهداف و آرمانهای آن امام همام، هدف این نظام و هم ملاک و معیار ارزشیابی موفقیتها و کاستی‌های جامعه باشد. ضروری است مسلمین این زاد و بوم در تمام ارزشهای فرهنگی و بویژه اخلاقی، خود را به سیره امام علی (ع) نزدیک کند. هر چند در معیار قرار دادن سیره نظری و عملی حضرت امیر (ع) برای جامعه‌ای که هویت دیرپا و ریشه دار خود را مدیون علی (ع) بوده و در شرایط بحرانی در او جستجو می‌کند، تردیدی وجود ندارد؛ اما به طور قطع این مهم مستلزم فهم بیشتر دغدغه‌ها و اندیشه‌های ایشان از یک سو و راهبردی کردن آن از سوی دیگر است.

سوالهای اصلی و فرضیات تحقیق:

با عنایت به مطالب یاد شده می توان محورها و سوالهای اصلی این تحقیق را چنین ترسیم کرد:

۱- سیره فرهنگی چیست؟

۲- سیره فرهنگی امام علی (ع) در چه حوزه هایی بوده است؟

۳- کار فرهنگی امام (ع) به معنای امروزی چگونه بوده است؟

۴- در راه تحقق سیاست فرهنگی امام (ع) چه مشکلاتی وجود داشت؟

از بررسی اجمالی و مطالعات اولیه، در جواب به سوالهای یاد شده، فرضیه های تحقیق به شرح زیر هستند.

۱- فرهنگ به عنوان محور اصلی یک جامعه به حساب می آید. و سیره به عنوان فعالیتها و تلاشهای عمل (کرداری و رفتاری) پیامبر و ائمه معصومین (ع) گفته می شود.

سیره فرهنگی روشی است که باعث بالابردن سطح فکر و سطح زندگی مردم در همه جوانب و در همه سطوح است.

۲- در عصر حاضر که نسل جوان و تحصیل کرده خواهان آگاهی بیشتری از زندگانی فرهنگی پیشوایان است، لازم است ما به این موضوع توجه بیشتری کنیم. سیره فرهنگی امام علی (ع) به عنوان مجرای فیض الهی است، و به عنوان باب مدینه العلم و بزرگترین حکیم همیشه تاریخ است که صدای سلونی او همواره شنیده می شود. عملکرد و سیره امام و تلاش او در جهت بالا بردن سطح فرهنگی مردم در همه حوزه ها است.

خصوصاً در زمینه آموزش و پرورش و تصحیح فرهنگی عمومی و مبارزه با سنتها (فرهنگهای غلط و با ارائه دادن فرهنگ صحیح در هر زمینه در جهت کمال جامعه) است.

۳- موضوعیت سیره حضرت فقط به دین ظاهری افراد مربوط نمی شود بلکه اولاً به عزت نفس و کرامت ذاتی و فطرت آنان ارتباط پیدا می کند. ثانیاً، علی (ع) قرآن ناطق است و حرکات و سکنات و گفتار آن نمودار زنده ای از قرآن (جامعی که پیام آن برای همه زمانهاست) می باشد، که سمت

وجهت رشد، تکامل و سعادت انسانها را به نحو مطلوب، روشن و مشخص می سازد. از طرفی دیگر قوت برنامه های آموزشی در همگونی آن با نیازهای زمان، امکانات و استعداد های نهفته است و این همگونی با زمان در سیره امام (ع) نهفته است، و فقط امکانات و استعدادها را برای بهره گیری از آن باید آماده کرد.

پس کار فرهنگی امام (ع) ارتقاء و بالا بردن رشد فرهنگ عمومی به طور جامع و کامل برای همه زمانهاست.

۴- ساختار موجود در میان آن جامعه نظام اشرافی بود. رقابت قبیلگی اصل و اساس بود. و سران قبائل افراد تصمیم گیرنده بودند. رفاه گرایی مردم سبب ضعف آرمانها و ارزشهای دینی در جامعه شده و دین جز به صورت ظاهر بهایی داده نمی شد اسلام چندان در میان مردم استوار نبود. در طول ۲۵ سال کار فرهنگی و تربیتی فشرده بود .

مشکلات تحقق سیاست فرهنگی امام (ع) عمده پایین بودن درک عمومی (بی بصیرتی)، تعصب جاهلی و قبیلگی، و دنیا زدگی در ذهن مردم بود.

امام (ع) در چنین شرایطی کار فرهنگی را انجام داد و در صدد احیای سیره نبوی و اصلاح همه جانبه بر آمد که آیندگان از آن استفاده می کنند.

در این تحقیق با عنایت به سوالات و فرضیه ها به جمع آوری و عنوان دهی مطالب پرداخته شد. در طول تحقیق، به این نکته دقت نظر شد که مطالب جمع آوری شده داخل در محدوده سوالات و فرضیات باشد. چه به صورت مستقل و چه به صورت حاشیه مورد توجه قرار گرفته و مطالبی راجع به آنها بیان شده است.

کلیات مقدمه:

پیشینه تحقیق:

در این دوره که تمام جوامع خواستار آگاهی بیشتری از زندگی فرهنگی امام(ع) و اخلاقیات ایشان در همه زمینه ها است، سیره درخشان امام علی(ع) که همراه با تقوای بالای او و دلسوزی او نسبت به قشرهای مردم و استقامت او در راه هدفهای متعالی اهمیت و ضرورت این حرکت فرهنگی آن امام عظیم الشان را نشان می دهد، که کار کردن در این وادی بس شیرین ولی سنگین است، چرا که مقاله و کتاب مستقل و جامع با رویکرد به سیره عملی و استفاده از منابع غنی فرهنگ اسلامی نظیر نهج البلاغه در موضوع فرهنگی صورت نگرفته است. ولی شیرین است برای اینکه خود نهج البلاغه راهگشا در این زمینه می باشد. با مراجعه به پژوهشکده باقر العلوم و دانشگاه علوم حدیث و حوزه علمیه خواهران و دیگر مراکز علمی و مشورت با استاد راهنما و صاحب نظران دیگر دریافتم، در حوزه تحقیقات مربوط به نهج البلاغه علیرغم کارهای بسیار متعدد و ارزنده ای (شرحها- کتابهای تربیتی، اخلاقی، تاریخی، اصلاح فرهنگی) که در گستره موضوعات مربوط به نهج البلاغه انجام شده و مقالاتی نوشته شده، خصوصاً در سالی که به فرمایش رهبری، امام علی خوانده شد. فعالیت‌های شایانی صورت گرفته است. ولی تحقیق و کتابی با نگرش سیره فرهنگی امام(ع) در نهج البلاغه صورت نپذیرفته است. و باید مطالب را از خود نهج البلاغه و از لابلای کتابها و تاریخ بیرون کشید. به خاطر این خلأ بزرگ و با توجه به حساسیت فوق العاده موضوع با عنایت خداوند باعث شد که به سیره فرهنگی امام(ع) توجه بیشتری کنم. چرا که سیره فرهنگی امام علی(ع) کلید همه معارف وحی است.

امید داریم که در ذیل عنایت خداوند متعال و یاری امام علی(ع) بتوانیم کاری شایسته و در خور توجه، در جهت پیاده شدن هر چه بهتر و سریعتر سیره ارزشمند آن امام عزیز در جامعه اسلامی خود باشیم.

روش تحقیق:

در این تحقیق، از روش کتابخانه ای استفاده شده است. از آنجا که مبحث تحقیق مبحث جدیدی در جامعه ماست. درگام اول برای دستیابی به ذهنیتی درست راجع به سیره فرهنگی امام (ع) و موضوعات مرتبط با آن، ایجاب می نمود تا مطالعه ای مقدماتی در نهج البلاغه داشته باشم که این اولین مراجعه من برای این تحقیق بود. پس از مطالعه مقدماتی، موضوعات و مباحثی بدست آمد که باعث شد یک تقسیم بندی کلی انجام بدهم. و این رادر اولین جلسه به استاد ارائه دادم و ایشان در مورد کتابهای تاریخ راهنمایی هایی کردند و همینطور در مورد روش تحقیق راههایی را مبذول داشتند. در این راستا برای اینکه مطالعاتی در اندیشه و نظریات متفکران عرصه تاریخ و صاحب نظران و تحلیلگران انجام گیرد. چندین کتابهای تاریخی را مطالعه نمودم. با توجه به موازی بودن اکثر کتابها، سیره ها و داستانهایی را از آنها جمع آوری کردم. که چندین ماه زمان برد. دسته بندی بخشها را وسیع تر کردم. باز به نهج البلاغه رجوع کردم و چندین بار مطالعه و کنکاش کردم. و هر دفعه متوجه می شدم چقدر این بحث وسیع است و چقدر نیاز به کار و تلاش بیشتر دارد. باز دوباره به مطالعه و تحقیق پرداختم، با مشورت استاد راهنما قرار شد که از نهج البلاغه بیشتر استفاده کنم. و در موارد اندک برای تبیین بهتر اندیشه های امام (ع) در موضوعات مورد نظر، از سخنان ایشان در منابع دیگر حدیثی استفاده نمودم. در نهایت به رغم محدودیت منابع و حدتوان و بضاعت ناچیز علمی این حقیر و رهنمودهای اساتید بزرگوار به دسته بندی نهایی و معقول رسیده و به تدوین پایان نامه پرداختم. چون بحث خیلی کلی و وسیع بوده خاطر محدودیت حجم آن، مجبور شدم خیلی از موارد را حذف کنم.

در ترجمه عبارات نهج البلاغه از ترجمه استاد فیض السلام استفاده کردم. و شماره خطبه ها و نامه ها و سخنان کوتاه را براساس نسخه عزیز الله عطاردی نوشتم.